

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สหกรณ์เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มด้วยความสมัครใจ เพื่อตอบสนองความต้องการความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของตน เพราะคนไม่สามารถที่จะอยู่ในสังคมได้เพียงลำพัง จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเมื่อบุคคลมีการรวมตัวกันแล้วก็ย่อมจะเกิดความคิดที่จะร่วมมือร่วมใจกันทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ สหกรณ์ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการร่วมมือร่วมใจ ปัจจุบันสหกรณ์ในประเทศไทยที่จดทะเบียนจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งประเภทสหกรณ์ คือ กลุ่มสหกรณ์ที่มีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์หลักอย่างเดียวกันในการดำเนินธุรกิจ ได้กำหนดสหกรณ์ไว้ 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน (<http://webhost.cpd.go.th/group.html> สืบค้นเมื่อ 16 /2/2554)

สหกรณ์เป็นองค์กรที่ก่อตั้ง โดยการรวบรวมทุนและจัดการโดยสมาชิก เพื่อจัดหาหรือทำการค้าหรือให้บริการแก่สมาชิก สมาชิกของสหกรณ์อาจจะเป็นบุคคลธรรมดา บริษัท องค์กรของรัฐ ภายใต้การดำเนินงานของสหกรณ์ สมาชิกทุกคนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนเอง และสหกรณ์เองก็มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เช่น ที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง สินค้า สหกรณ์ยอมรับนับถือเสรีภาพในการประกอบการทุกชนิดของสมาชิก สมาชิกคนใดผลิตได้มาก ทำธุรกิจกับสหกรณ์มากก็ย่อมได้รับผลตอบแทนหรือกำไรมาก จะเห็นได้ว่าลักษณะการดำเนินงานดังกล่าวคล้ายคลึงกับระบบทุนนิยม แต่ก็มีลักษณะบางอย่างซึ่งแตกต่างจากระบบทุนนิยม คือ สหกรณ์มุ่งหาประโยชน์ให้แก่สมาชิกส่วนรวมมากกว่าจะหากำไรแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับระบบสังคมนิยม ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าสหกรณ์เป็นทางสายกลาง ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของระบบทุนนิยมและสังคมนิยม (วัลลภ ลำพวย. 2540 : 1 – 2)

วัตถุประสงค์ของสหกรณ์การเกษตรนั้นเป็นการดำเนินธุรกิจแบบอนเนกประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวม โดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามตามพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่

สมาชิกและส่วนรวม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ ความสำเร็จของการบริหารจัดการสหกรณ์จะเกิดขึ้นหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ คือ ความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์ ปัจจัยหลักที่สำคัญและทำให้สหกรณ์เจริญรุ่งเรืองได้ คือ สมาชิกสหกรณ์ ถ้าเมื่อใดสหกรณ์ไม่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิก สหกรณ์ย่อมดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จ และคงต้องควบกิจการ หรือเลิกกิจการ ในการดำเนินงานของสหกรณ์ให้ประสบผลสำเร็จ มีกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องสามฝ่าย คือ สมาชิก คณะกรรมการ และฝ่ายจัดการ

จากการสำรวจของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554 มีสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศ จำนวน 4,257 สหกรณ์ มีการดำเนินธุรกิจ จำนวน 3,504 สหกรณ์ อยู่ระหว่างชำระบัญชี (เลิกสหกรณ์) จำนวน 572 สหกรณ์ ยังไม่ได้ดำเนินธุรกิจ 181 สหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ <http://www.cpd.go.th> สืบค้นเมื่อ 27/3/2555) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงความไม่เข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร การดำเนินการที่ผ่านมาของสหกรณ์ทั่วประเทศโดยรวม ยังถือว่าไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร จากการจัดมาตรฐานของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ทั้ง 7 ประเภท เมื่อสรุปโดยภาพรวมมีจำนวนสหกรณ์ที่นำมาจัดมาตรฐานทั้งหมด 5,973 สหกรณ์ ผ่านมาตรฐาน 4,002 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 67.00 ไม่ผ่านมาตรฐาน 1,971 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 33.00 เมื่อแยกตามระดับภาคพบว่าภาคกลางมีจำนวนสหกรณ์ที่นำมาจัดมาตรฐานทั้งหมด 2,086 สหกรณ์ ผ่านมาตรฐาน 1,490 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 71.43 ไม่ผ่านมาตรฐาน 596 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 28.57 ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนสหกรณ์ที่นำมาจัดมาตรฐานทั้งหมด 1,576 สหกรณ์ ผ่านมาตรฐาน 1,026 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 65.10 ไม่ผ่านมาตรฐาน 550 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 34.90 และภาคเหนือมีจำนวนสหกรณ์ที่นำมาจัดมาตรฐานทั้งหมด 1,288 สหกรณ์ ผ่านมาตรฐาน 840 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 65.22 ไม่ผ่านมาตรฐาน 448 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 34.78 ส่วนภาคใต้มีจำนวนสหกรณ์ที่นำมาจัดมาตรฐานทั้งหมด 1,023 สหกรณ์ ผ่านมาตรฐาน 646 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 63.15 ไม่ผ่านมาตรฐาน 337 สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 36.85 ข้อมูล พ.ศ. 2553 (กรมส่งเสริมสหกรณ์ <http://www.cpd.go.th> สืบค้นเมื่อ 27/3/2555)

กล่าวได้ว่า การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรยังไม่เข้มแข็ง การที่สหกรณ์การเกษตรจะเข้มแข็งได้นั้นสหกรณ์จะต้องมีศักยภาพและพึ่งตนเองได้โดยมีการดำเนินกิจการ

ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน แม้ว่ารัฐบาลจะสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ แต่การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ก็ยังคงประสบปัญหาและอุปสรรค เช่น ปัญหาการดำเนินงานด้านสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และธุรกิจรวบรวมผลผลิต เพราะ สมาชิกต้องการกู้เงินเป็นจำนวนมาก แต่สหกรณ์ไม่สามารถให้เงินกู้ได้เพียงพอ สมาชิกแต่ละรายไม่อาจชำระหนี้คืนได้ตามกำหนดเวลา สหกรณ์ด้อยประสิทธิภาพในการบริหารเงินทุน รวบรวมผลผลิตไม่ได้ตามเป้าหมายและไม่มีคุณภาพตามที่ตลาดต้องการ รวมทั้งขาดอุปกรณ์ในการดำเนินธุรกิจ ดังนั้นถ้าหากสหกรณ์การเกษตรมีการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ คณะกรรมการสหกรณ์ขาดประสบการณ์ในการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการติดตามการบริหาร สหกรณ์ ฝ่ายจัดการปฏิบัติงานด้อยความสามารถ จึงทำให้สหกรณ์การเกษตรในบางแห่งไม่ดำเนินกิจการ หรืออยู่ในระหว่างชำระบัญชีอันแสดงถึงความล้มเหลวในการดำเนินกิจการ อันแสดงถึงความไม่เข้มแข็งในการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตร

อย่างไรก็ตามสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยที่สามารถดำเนินธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จมีหลายแห่ง จากการจัดมาตรฐานของสหกรณ์การเกษตร และจากการศึกษาของ กฤษดา ดีวัน (2551 : 120-125) การบริหารจัดการสหกรณ์ที่ได้มาตรฐาน ได้ใช้ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุและการจัดการ โดยผ่านกระบวนการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน และการควบคุมงาน เพื่อให้กาปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหลักการและวิธีการสหกรณ์ ได้แก่ ธุรกิจหาทุน การให้สินเชื่อ การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การรวบรวมผลผลิต การแปรรูป การบริการและการปรับปรุงที่ดิน และการส่งเสริมการเกษตร ส่วนปัจจัยที่สนับสนุนการบริหารจัดการสหกรณ์ พบว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและวิธีการสหกรณ์ สมาชิกมีความเชื่อมั่นต่อสหกรณ์ พนักงานและลูกจ้างของสหกรณ์ปฏิบัติตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินงานมีความโปร่งใสในการทำงาน รวมถึงฝ่ายจัดการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีเอกภาพในการบังคับบัญชา

นอกจากการที่สหกรณ์จะได้มาตรฐานแล้ว ยังมีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสหกรณ์จากการศึกษาของ วรณพร บัณฑิตภูวนนท์ (2548 :84-85) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสหกรณ์ ประกอบด้วยตัวแปรด้านโครงสร้างสามตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรด้านสมาชิก คือ จำนวนสมาชิก การประกอบอาชีพ รายได้ของสมาชิก ความรู้ความเข้าใจหลักการและวิธีการสหกรณ์ ตัวแปรด้านคณะกรรมการ คือ ระดับการศึกษา ลักษณะการเป็นผู้นำของคณะกรรมการ ตัวแปรด้านดำเนินการคือทุนและทรัพย์สินของสหกรณ์ ตัวแปรด้าน

กระบวนการหกตัวแปร ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ การยึดหลักในการบริหารจัดการ ความโปร่งใสในการทำงานของคณะกรรมการและฝ่ายจัดการของสหกรณ์ การมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ ความเชื่อมั่นของสมาชิกที่มีต่อสหกรณ์ ความสามารถในการจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของสหกรณ์

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องความเข้มแข็งพบว่า สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งมีรากฐานมาจากความเข้มแข็งของชุมชนและความเข้มแข็งของเครือข่าย อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 9-10) ได้เสนอแนวคิดลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ มีศักยภาพพึ่งพิงตนเองได้ โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากร เพื่อการดำเนินงานภายในอย่างเพียงพอ และการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดความเข้มแข็งได้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การสร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ด้านประเวศ วัชชี (2542 : 23-24) ได้เสนอแนวคิดว่าการพึ่งตนเองได้นั้นคือความเข้มแข็ง โดยได้เปรียบเทียบกับสังคมไทยได้ว่า คนไทยอยู่ในระบบอุปถัมภ์มานานเป็นระบบที่สอนให้พึ่งพิงผู้อื่นจึงทำให้อ่อนแอ หรือภูมิคุ้มกันบกพร่อง จึงต้องเปลี่ยนวิถีคิดใหม่จากพึ่งพิงผู้อื่นมาคิดพึ่งพิงและสร้างความเข้มแข็งให้ตัวเอง ดังนั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตรก็เช่นกัน จะต้องพึ่งตนเองได้และเป็นองค์กรที่มีศักยภาพและมีเครือข่าย ดังนั้นสหกรณ์การเกษตรจะต้องเสริมสร้างความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จึงจะแข่งขันในระบบธุรกิจยุคใหม่ ที่มีการแข่งขันกันอย่างเสรีในยุคของระบบทุนนิยม ภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์ที่มีการสื่อสารผ่านเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วได้

นอกจากนั้น สาวิตรี ศรีปาน (2552 :147-156) ได้ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านวังขุมเงิน ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ได้แก่ ปัจจัยภายในชุมชน คือ ผู้นำ มีความเข้มแข็งและเสียสละในการส่งเสริมให้กลุ่มประสบความสำเร็จ สมาชิก ให้ความร่วมมือตามอุดมการณ์ของกลุ่ม มีความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา การถือสัจจะ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การบริหารจัดการของกลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมายได้ตามวัตถุประสงค์ และอย่างโปร่งใส สมาชิกได้รับผลประโยชน์ตามที่กำหนดไว้ กระบวนการส่งเสริม สมาชิกได้มีส่วนร่วมการคัดเลือกกลุ่ม และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเครือข่ายอื่น ๆ คุณธรรม เกิดความสำนึก ความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร มีระเบียบวินัย มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และประหยัคอดออมมากขึ้น การตอบสนองแก่สมาชิกทางด้านเศรษฐกิจ การแก้ปัญหาด้านการเงิน สมาชิกได้ประโยชน์จากการออม กู้ยืม การปันผล รวมถึงสวัสดิการอื่น ๆ และการตอบสนองทางด้านสังคม ทำให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การแก้ปัญหาาร่วมกัน

ส่วนปัจจัยภายนอกชุมชนได้แก่ เครือข่ายช่วยส่งเสริมให้กลุ่มและสมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาความเข้มแข็งมากขึ้น โดยการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย อาทิ ทางด้านความคิด การทำงานร่วมกัน คุณธรรมต่าง ๆ เป็นต้น มีการเรียนรู้จากการศึกษาจากงานจากตัวแบบซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จและเข้มแข็งภายนอกชุมชน หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ โดยการทำโครงการขอการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ในเรื่องของเงินทุนและการขอความร่วมมือต่าง ๆ

ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรนั้น มีตัวแปรต่าง ๆ มากมายที่มีอิทธิพลมีความเฉพาะตัวสำหรับองค์การธุรกิจนิติบุคคลแบบสหกรณ์ ที่มีความแตกต่างจากองค์กรนิติบุคคลแบบบริษัททั่วไป กล่าวคือ สหกรณ์มุ่งการรวมคนและมุ่งให้การบริการแก่สมาชิก โดยเพิ่มประโยชน์ทางเศรษฐกิจและหลีกเลี่ยงการสูญเสียทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ในขณะที่บริษัทมุ่งการรวมทุน และมุ่งแสวงหากำไรสูงสุด การลงทุน ความแตกต่างที่เห็นได้ชัด คือ การที่สหกรณ์ให้ความสำคัญแก่สมาชิกที่มีฐานะเป็นทั้งเจ้าของและผู้ใช้บริการจากสหกรณ์ ด้วยเหตุนี้สหกรณ์การเกษตรจะเข้มแข็งได้ต้องประกอบด้วย สมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการบริหารสหกรณ์และฝ่ายจัดการ เป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้สหกรณ์ดำเนินกิจการ ไปด้วยความเข้มแข็งและยั่งยืน

จากสภาพปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์ทั่วประเทศ และโดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สหกรณ์การเกษตรที่ไม่ได้ดำเนินกิจการ และอยู่ระหว่างชำระบัญชี (เลิกสหกรณ์) ด้วยสภาพและปัญหาดังกล่าวแสดงถึงความไม่เข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ศึกษาวิจัยถึงรูปแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร และปัจจัยใดมีอิทธิพลทางตรง หรือทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์การเกษตรที่เข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ได้มีองค์ประกอบใดบ้าง เพื่อนำมาเป็นรูปแบบและทดลองใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสหกรณ์ระดับภาคและระดับประเทศให้มีความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งนี้เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของมวลสมาชิกและ

เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชนในระดับฐานรากของประเทศให้มีความมั่นคงสืบไป

คำถามการวิจัย

1. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. รูปแบบการพัฒนาคความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสมเป็นอย่างไร
3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาคความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบในการพัฒนาคความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สมมุติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร คือปัจจัยด้านการสื่อสาร ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านผู้นำ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านความผูกพันองค์กร ปัจจัยด้านการเรียนรู้
2. หลังจากทดลองการใช้รูปแบบการพัฒนาคความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วสหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่เป้าหมาย เป็นการศึกษาเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด สหกรณ์การเกษตร จำนวน 1,441 สหกรณ์
2. ขั้นตอนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ
 - ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของ สหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 19 จังหวัด 1,441 สหกรณ์
 - ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหารูปแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของ สหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - ระยะที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงทดลองเพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตรกับกลุ่มทดลอง 5 สหกรณ์ คือ สหกรณ์การเกษตรเมยวดี จำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองสรวง จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินสุวรรณภูมิสี จำกัด และสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินสุวรรณภูมิห้า จำกัด
3. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1
 - 3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
 - 1) ประชากร ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร 19 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1,441 สหกรณ์
 - 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่สหกรณ์การเกษตร 19 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 313 สหกรณ์ โดยใช้วิธีกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973 : 727)
 - 3.1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
 - 1) ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่
 - 1.1) ปัจจัยด้านการสื่อสาร
 - 1.2) ปัจจัยด้านการเรียนรู้
 - 1.3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม
 - 1.4) ปัจจัยด้านผู้นำ

2) ตัวแปรคั่นกลาง ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงเหตุและผล คือ

2.1) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

2.2) ปัจจัยด้านความผูกพันองค์กร

3) ตัวแปรตาม ซึ่งเป็นปัจจัยผลลัพธ์ คือ ความเข้มแข็งของสหกรณ์
การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.2 กลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะเวลาที่ 2

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสหกรณ์ นักวิชาการสหกรณ์
และผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตร จำนวน 20 คน ใช้การเลือกแบบ
เฉพาะเจาะจง

3.3 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะเวลาที่ 3

3.3.1 กลุ่มทดลอง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรจำนวน 5 สหกรณ์ คือ สหกรณ์
การเกษตรเมวดี จำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองสรวง
จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินสุวรรณภูมิสี จำกัด และ สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน
สุวรรณภูมิห้า จำกัด

3.3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1) ตัวแปรอิสระคือ รูปแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์
การเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2) ตัวแปรตามคือ ความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร ประกอบด้วย
การพึ่งตนเองได้ การพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ การมีเครือข่าย และการมีมาตรฐาน
สหกรณ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

สหกรณ์ หมายถึง องค์การปกครองตนเองของบรรดาบุคคลซึ่งรวมกลุ่มกัน โดยความ
สมัครใจ เพื่อสนองความต้องการอันจำเป็น และความหวังร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และ
วัฒนธรรม โดยการดำเนินวิสาหกิจที่พวกเขาเป็นเจ้าของร่วมกันและควบคุมตามหลัก
ประชาธิปไตย

สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้ที่มีอาชีพการเกษตรรวมตัว
กันจัดตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเน้น
ให้สมาชิกมีกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการ

ประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น สหกรณ์ การเกษตรดำเนินธุรกิจแบบเอนกประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวม โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามตาม พื้นฐานมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์โดยวัตถุประสงค์ของ สหกรณ์การเกษตร คือ ให้สินเชื่อเพื่อการเกษตร จัดหาวัสดุการเกษตร และสิ่งของที่จำเป็น มาจำหน่าย จัดหาตลาดจำหน่ายผลิตผลและผลิตภัณฑ์ของสมาชิก รับฝากเงิน จัดบริการและ บำรุงที่ดิน ส่งเสริมความรู้ทางเกษตรแผนใหม่ ให้การศึกษาอบรมทางสหกรณ์

สหกรณ์การเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้มี อาชีพทางการเกษตรที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 19 จังหวัด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบ อาชีพของสมาชิกและช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

ขบวนการสหกรณ์ หมายถึง สหกรณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ออม ทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้าและสหกรณ์บริการ ชุมชุมสหกรณ์การเกษตร และสันนิบาตสหกรณ์ แห่งประเทศไทย

ความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตร หมายถึง ความสามารถของสหกรณ์ การเกษตรในการดำเนินกิจการของตนเองให้มีความเจริญเติบโตและมั่นคง ซึ่งวัดได้จาก ความสามารถในการพึ่งตนเอง และพัฒนาศักยภาพของตนเอง การมีเครือข่าย การมีมาตรฐาน สหกรณ์

การพึ่งตนเองได้ หมายถึง ความสามารถของสหกรณ์ในการดำเนินกิจการของ ตนเองให้มีความเจริญเติบโตและมั่นคงได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นอิสระที่จะกำหนด ทางเลือกในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย ต่อบุคลากร และหน่วยงานโดยไม่หวังการพึ่งพิงจากภายนอก ถ้ามีการพึ่งพิงจากภายนอกถือเป็นการพึ่งพิง เพื่อให้สามารถช่วยตัวเองได้ มีอำนาจในการต่อรอง มีทุน แรงงาน และทรัพยากรเพื่อการ ดำเนินงาน รวมทั้งสามารถระดมทุนมาสร้างประโยชน์ให้กับสหกรณ์ได้

การพัฒนาศักยภาพของตนเอง หมายถึง ความสามารถของสหกรณ์การเกษตรใน การพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุก ๆ ด้านอาทิ ในมิติเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้น

ของกิจกรรมการพัฒนาใหม่ ๆ การเพิ่มขึ้นของทุน กลุ่มเป้าหมาย สถานที่และเวลา เป็นต้น ส่วนมิติในเชิงคุณภาพ คือ ผู้บริหารและบุคลากรมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความรู้ มีทักษะ และประสบการณ์ในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การมีเครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งนักวิชาการและสถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน อันได้แก่ การติดต่อประสานงาน การแลกเปลี่ยนสารสนเทศความรู้ การแลกเปลี่ยนระดมทรัพยากร การสร้างสรรค์พัฒนาความรู้ กระแสผลักดันประเด็นใหม่ ๆ เป็นการทำงานร่วมกัน

การมีมาตรฐานสหกรณ์ หมายถึง สหกรณ์ที่ได้ผ่านการประเมินจากกรมส่งเสริมสหกรณ์แล้วมีคุณภาพอยู่ในมาตรฐาน ตามหลักเกณฑ์ที่คณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานตามระเบียบกำหนด ซึ่งประกอบด้วย เกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ 7 ข้อได้แก่

1. ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง สหกรณ์มีผลการดำเนินงานไม่ขาดทุน เว้นแต่ปีใดมีอุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติ จนเกิดความเสียหายต่อสมาชิกและสหกรณ์ โดยรวมให้ตัดปีนั้นออก
2. ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง ไม่มีการกระทำอันถือได้ว่าทุจริตต่อสหกรณ์
3. ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์จัดทำงบการเงินแล้วเสร็จและส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบแล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุม ใหญ่ของสหกรณ์ ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี
4. ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์ต้องมีสมาชิกไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของสมาชิกทั้งหมดที่ทำธุรกิจกับสหกรณ์
5. ต้องจัดจ้างเจ้าหน้าที่สหกรณ์ปฏิบัติงานประจำรับผิดชอบดำเนินการและธุรกิจของสหกรณ์ หากไม่มีการจัดจ้างต้องมีกรรมการดำเนินการหรือสมาชิกที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำ
6. ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง สหกรณ์ต้องมีการจัดสรรกำไรสุทธิ และจ่ายเงินทุนสวัสดิการสมาชิก หรือทุนสาธารณประโยชน์อย่างน้อยหนึ่งครั้ง
7. ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์ต้องไม่กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบ หรือคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์

ปัจจัยที่มีอิทธิพล หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลให้สหกรณ์การเกษตรสามารถพึ่งตนเองได้ และยังสามารถพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบไปด้วย

1. ปัจจัยด้านการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้บริหารสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบสหกรณ์ทั้งภาครัฐและเอกชน
2. ปัจจัยด้านผู้นำ หมายถึง ศักยภาพของผู้บริหารสหกรณ์ คณะกรรมการสหกรณ์ ที่มุ่งการทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวปฏิบัติ คือ การมุ่งที่บุคคล การสร้างความร่วมมือร่วมใจกัน การสร้างแรงจูงใจ การสนับสนุนด้านอารมณ์ และการส่งเสริมค่านิยมของบุคคล
3. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสหกรณ์ และผู้บริหารสหกรณ์ต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยการจัดการข้อมูลและความรู้ การจัดการบุคลากร การจัดการความสัมพันธ์ การจัดการกิจกรรม การจัดการงบประมาณ การจัดการองค์กร
4. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือในการดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้ประสบผลสำเร็จระหว่างสมาชิก คณะกรรมการ ฝ่ายจัดการ ประกอบด้วยการร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การร่วมเป็นพันธมิตร การเข้าร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ และการควบคุมการตัดสินใจ
5. ปัจจัยด้านการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารระหว่างกันของสหกรณ์ และการสื่อสารภายในระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในหน่วยงานของตนเอง
6. ปัจจัยด้านความผูกพันองค์กร หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับองค์กร โดยความผูกพันต่อองค์กรประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ 1) ความผูกพันทางด้านจิตใจ หมายถึง อารมณ์ความรู้สึกผูกพันของสมาชิกสหกรณ์เกษตร คณะกรรมการ ประธานสหกรณ์ และผู้จัดการ หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีส่วนร่วมของพนักงานในองค์กร 2) ความผูกพันด้านการคงอยู่ หมายถึง ความผูกพันที่เกิดขึ้นจากการจ่ายค่าตอบแทนแลกเปลี่ยนกับการคงอยู่ในองค์กรของพนักงาน ประกอบด้วย อายุ สถานภาพของตำแหน่งงาน ความพึงพอใจในอาชีพ ความตั้งใจที่จะคงอยู่กับองค์กร และ 3) ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน หมายถึง ภาวะผูกพัน หรือหน้าที่ที่พนักงานได้รับการปลูกฝังว่า พวกเขาควรอยู่ในองค์กร ได้แก่ ความผูกพันกับผู้ร่วมงาน การพึ่งพาองค์กร และการมีส่วนร่วมในการจัดการ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ได้รูปแบบในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. หลังจากใช้รูปแบบการพัฒนาที่สร้างขึ้นแล้วสหกรณ์การเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเข้มแข็งมากขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY